

Špeciálne projektové číslo

Prvé tohtoročné vydanie newslettera je venované projektom, ktoré začali slovakisti a slovakistiky riešiť v roku 2024 a 2025. Aj toto špeciálne číslo má za cieľ informovať vedeckú komunitu o výskumných plánoch, cieľoch a ambíciách a najmä zlepšiť a zefektívniť slovakistickú spoluprácu.

Funkcie a intencionalita textov staršej slovenskej literatúry

sl

Ústav
slovenskej
literatúry
SAV

Projekt sa zameriava na systematické spracovanie žánrov a žánrových foriem diel staršej slovenskej literatúry cez prizmu ich funkcií vrátane komunikačných intencií. Skúma genologické aspekty, tematicko-motivické stránky, obsahovú rovinu, ako aj kompozičnú štruktúru starších literárnych textov slovenskej proveniencie vo svetle vzájomného vzťahu ich funkcií (vrátane praktickej komunikačnej, estetickej, spoločenskej a i.) a dobových rétorických a poetických konvencií. Opiera sa o. i. o koncept funkčného synkretizmu (v zmysle komplexnej, nerozčlenenej či nediferencovanej prítomnosti viacerých funkcií staršej literatúry) a o pojem nepriameho rečového aktu, ktorý má pôvod v pragmatickej teórii. Zameriava sa na spôsoby, akými funkcie textov spoločne s dobovými konvenciami a tvorivosťou autora vtlačali textom ich podobu a determinovali ich poetiku. Súčasťou projektu bude príprava príručky staršej slovenskej literatúry, ktorej vydavateľstvom Brill Academic Publishers.

Grantová agentúra: VEGA

Začiatok a koniec riešenia projektu: 1. 1. 2025 – 31. 12. 2028

Vedúca riešiteľského kolektívu: Oľga Vaneková

Zástupca vedúcej projektu: Martin Braxatoris

Členky riešiteľského kolektívu: Erika Brtáňová, Lenka Rišková, Timotea Vráblová

Riešiteľská organizácia: Ústav slovenskej literatúry SAV, v. v. i.

Česko-slovenský kontakt a komunikace v období od rozdělení federace

Kontakt Čechů se Slováky zůstává významný i po rozdělení československé federace v r. 1992. Jeho systematický sociolingvistický výzkum začal v 60. letech 20. století a pokračoval i po osamostatnění obou národů. Výsledky tohoto výzkumu jsou však dnes už staršího data a mají fragmentarizovanou podobu partiálních studií. Pro syntetický popis, který by objasnil poslední vývoj, se nabízí použít teorii vypracovanou Výzkumným centrem pro multilingvismus při Katolické univerzitě v Bruselu pro její zaměření na faktory reprodukce jazykového kontaktu v celostátním měřítku. Materiálovým základem pro rozšíření a syntézu dosavadních poznatků o situaci v Česku jsou vedle již dostupných relevantních kvantitativních a kvalitativních dat i nová data z vlastního kvalitativního výzkumu. Ten se koncentruje na nedostatečně pokryté a dynamické oblasti, zejména na onlinovou a literární komunikaci a na jazykový management slovenských migrantů působících v různých profesních prostředích.

Grantová agentúra: GA ČR

Začiatok a koniec riešenia projektu: 1. 1. 2025 – 31. 12. 2027

Vedúci riešiteľského kolektívu: Marián Sloboda

Členky riešiteľského kolektívu: Jana Pátková, Timea Zvolánková

Riešiteľská organizácia: Ústav etnologie a stredoevropských a balkánských studií, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Irónia ako nekonvenčná tvorivá metóda v poézii súčasného slovenského autora Michala Habaja

sl

Ústav
slovenskej
literatúry
SAV

Projekt vzniká ako súčasť širšej témy spracováanej v dizertačnej práci, ktorej témou je skúmanie ironie, paródie a grotesknosti v slovenskej nekonvenčnej poézii po roku 1989. Bude zameraný na básnickú tvorbu Michala Habaja (1974), ktorý je jedným z najvýznamnejších autorov slovenskej literatúry po roku 1989. Napriek tomu, že jeho dielo zohralo v ostatných dekádoch kľúčovú rolu vo vývine slovenskej literatúry, nebolo doposiaľ komplexne reflektované a o autorovi neexistuje žiadna monografia, ktorej sa medzicasom dočkali aj autori a autorky – napríklad Eva Luka či Rudolf Jurolek –, ktorí neboli natoľko pertraktovaní v dobových literárnych debatách (Urbanová 2022, Juhásová 2023). Projekt si kladie za cieľ prispieť k lepšiemu porozumeniu Habajovej tvorby prostredníctvom aplikovania teórie ironie a komédie na jeho poéziu so zameraním na subjekt a autora.

Grantová agentúra: DoktoGrant SAV

Začiatok a koniec riešenia projektu: 1. 1. 2025 – 31. 12. 2025

Riešiteľ: Šimon Čížmár

Riešiteľská organizácia: Ústav slovenskej literatúry SAV, v. v. i.

Subverzívne stratégie v oficiálnej slovenskej a východonemeckej literatúre 80. rokov

V časti slovenskej oficiálnej literatúry obdobia neskorkej normalizácie v osemdesiatych rokoch 20. storočia možno identifikovať motívy, ktoré sa pohybovali na alebo za hranicou oficiálne akceptovanej spoločenskej kritiky. Tento priestor dobovej alternativity bol dôležitým katalyzátorom ideologického rozkladu štátneho socializmu, ktorý možno definovať ako „šedú zónu“. V slovenskej literárnej vede táto problematika dodnes nie je systematicky spracovaná, pojem šedá zóna sa používa dosť vágne a jednotlivé autorské stratégie subverzie sa doposiaľ nedostatočne analyzovali. V nemeckom spoločenskom diskurze o literatúre vtedajšej Nemeckej demokratickej republiky (NDR) sa dané obdobie – paralelné k československej normalizácii – označuje ako obdobie „nestabilnej stability“. Po zmene spoločenského systému v roku 1989 došlo v oboch krajinách k výraznému záujmu o dobovú literatúru ako zdroj informácií o fungovaní spoločnosti. V dôsledku otvorenia početných archívov verejnosti sa v nemeckej odbornej reflexii začali aktívne spracovávať mechanizmy cenzúry, ktorej tematizovanie bolo v oficiálnej rétorike NDR, podobne ako v Československu, tabuizované. Výsledky týchto analýz ukázali, že v literatúre 80. rokov dochádzalo k čoraz väčšiemu narušaniu hraníc povoleného. Kým archívne fondy Ministerstva kultúry NDR obsahujú komentáre cenzorov k takmer každej publikovanej knihe od polovice 50. rokov do roku 1989, na Slovensku máme k dispozícii skôr archívne zlomky. Dôkladne zdokumentovaný archív cenzorských aktov NDR však môže byť inšpiratívnym nástrojom pri rekonštrukcii literárno-politického diskurzu obdobia neskorého socializmu aj na Slovensku, resp. v Československu. Inovatívnosť projektu spočíva v interpretácii literatúry šedej zóny obdobia neskorého socializmu na Slovensku nielen cez tradičnú komparáciu s odlišným českým prostredím, ale aj usúvzťažnením s kultúrno-spooločenskými pomermi v NDR. Komparácia konkrétnych stratégií spoločenskej kritiky v literatúrach dvoch sovietskych satelitov poskytne novú kontextualizáciu, čo umožní lepšie ukázať subverzívny potenciál umeleckej literatúry v spoločenských podmienkach končiaceho štátneho socializmu.

Grantová agentúra: DoktoGrant SAV

Začiatok a koniec riešenia projektu: 1. 1. 2025 – 31. 12. 2025

Riešiteľka: Oľha Norba

Riešiteľská organizácia: Ústav slovenskej literatúry SAV, v. v. i.

sl

Ústav
slovenskej
literatúry
SAV

Medzi normou a transgresiou: „zóny kontaktu“ v slovenskej literatúre 19. storočia

sl

Ústav
slovenskej
literatúry
SAV

Projekt analyzuje dynamické vzťahy medzi umeleckými, kultúrnymi a spoločenskými normami v slovenskej literatúre „dlhého“ 19. storočia. Východiskom bude pojem „zóna kontaktu“ M. L. Pratt, použitý pre označenie oblasti stretu kultúr, kde dochádza ku konfliktu, vyjednávaniu a dialógu. Výskum aplikuje pojem na stret rôznych noriem (poetologických, estetických, kultúrnych a ideologických) v slovenskej literatúre 19. storočia, ktorý vedie k modifikácii homogénneho kultúrneho modelu. Dôležité východisko bude predstavovať koncepcia semiosféry J. M. Lotmana s dôrazom na procesualnosť a pluralitu, ako aj dialogická koncepcia kultúry M. M. Bachtina. Obe korešpondujú s aktuálnymi tendenciami západnej literárnej historiografie, zameranými na prehodnotenie homogénnych, primordiálnych modelov založených na vývinových naratívoch (L. Hutcheon, S. Greenblatt). Výskum sa zameria na podoby ženskej literárnej tvorby, podoby maskulinity a reprezentácie hraníčných priestorov etablovaných v slovenskej literatúre 19. storočia.

Grantová agentúra: VEGA

Začiatok a koniec riešenia projektu: 1. 1. 2024 – 31. 12. 2027

Vedúca riešiteľského kolektívu: Ivana Taranenková

Členky a členovia riešiteľského kolektívu: Ľubica Schmarcová, Marianna Koliová (FiF UK), Jana Piroščáková, Eva Palkovičová, Radoslav Passia

Riešiteľské organizácie: Ústav slovenskej literatúry SAV, v. v. i., Filozofická fakulta Univerzity Komenského

Modernizmus a modernizmy. Variácie, tranzície, prieniky

Projekt sa zameriava na výskum rôznych podôb a prejavov (variácie), modernizačných úsilí v slovenskej literatúre, s dôrazom na prechody (tranzície, časový aspekt) a prieniky (priestorový aspekt). Východiskovým predpokladom je vedomie heterogenosti tendencií v rámci obdobia, ktoré sponchybuje monolitný charakter modernizmu a umožňuje registrovať jeho paradoxné i kontradiktórické prejavy (modernizmy). Centrálnou témou projektu sú rôzne podoby a dynamika vzťahov medzi mestom a vidiekom/prirodou v slovenskej literatúre medzi rokmi 1900 – 1948.

Grantová agentúra: VEGA

Začiatok a koniec riešenia projektu: 1. 1. 2024 – 31. 12. 2027

Vedúci riešiteľského kolektívu: Michal Habaj

Členky a členovia riešiteľského kolektívu: Dana Hučková, Karol Csiba, Tomáš Horváth, Martin Navrátil, Barbora Zlejšia, Romana Kališová, Nina Papcrunová, Dagmar Garay Kročanová (FiF UK), Matej Masaryk (FiF UK)

Riešiteľské organizácie: Ústav slovenskej literatúry SAV, v. v. i., Filozofická fakulta Univerzity Komenského

sl

Ústav
slovenskej
literatúry
SAV